Кыргыз Республикасынын төлөм системасынын
2020-жылдын IV чейреги ичиндеги ишине жүргүзүлгөн көзөмөлдүн (оверсайт) жыйынтыгы боюнча отчет

I. Улуттук төлөм системаларынын ишине мониторинг жана талдап-иликтөөлөрдү жүргүзүү

1-график. ГСРРВдагы финансылык тобокелдиктер деңгээли

2-график. ГСРРВдагы ликвиддүүлүк жана төлөмдөр көлөмүнүн орточо күндүк көрсөткүчүнүн өзгөрүү динамикасы

3-график. ГСРРВдагы жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

1. Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн гросстук системасы (ГСРРВ)

Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн гросстук системасындагы финансылык тобокелдиктер. ГСРРВ системасынын 2020-жылдын IV чейреги ичиндеги ишине мониторинг жүргүзүүнүн жыйынтыгы боюнча жүгүртүү коэффициентинин 25,57 пайызга төмөндөгөндүгү, ал эми ликвиддүүлүк коэффициенти 34,36 пайызга жогорулагандыгы байкалган. Өзгөрүүлөр динамикасы 1 жана 2-графиктерде көрсөтүлгөн.

Система боюнча жалпы жүгүртүүлөр 988,26 млрд сомду түзгөн, бул өткөн мезгилдеги көрсөткүчтөн 1,1 пайызга төмөн.

Төлөмдөр көлөмүнүн ликвиддүүлүк деңгээлине карата катышына талдап-иликтөөлөрдүн негизинде, ликвиддүү каражаттардын деңгээли жүгүртүүгө карата жетиштүү болгондуктан системада финансылык тобокелдиктердин деңгээли минималдуу бойдон калгандыгын белгилеөөгө болот.

Операциялык тобокелдиктер. Системада жеткиликтүүлүк деңгээли отчеттук мезгилде 100,00 пайызды түзгөн, ошол эле учурда системадагы операциялык тобокелдик деңгээли системанын жалпы иш убактысынан 1,89 пайызын түзгөн (бул өткөн мезгилдеги көрсөткүчкө караганда 44,66 пайызга төмөн) жана ал катышуучулар тарабынан системанын иш регламентин узартуусу менен шартталган (2020-жылдын IV чейреги ичинде узартуулардын суммардык убактысы 10 саат 48 мүнөттү түзгөн).

Үзгүлтүктөр Улуттук банктын тарифтик саясаты жана Улуттук банк Башкармасынын бюджеттик төлөмдөрдү иштеп чыгуу боюнча атайын чечими менен ар бир айдын акыркы 3 күнү ичинде жөнгө салынат.

2. Пакеттик клиринг системасы (ПКС)

ПКС системасындагы финансылык тобокелдиктер. Отчеттук мезгил ичинде дебеттик таза позициянын акча каражаттар боюнча белгиленген кам өлчөмүнөн артышына байланыштуу фактылар системада катталган эмес. 4-графикте көрсөтүлгөндөй, катышуучулар ПКСте жыйынтыктап эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн иш жүзүндө талап кылынгандан да көбүрөөк каражаттарды, орточо алганда 5,4 эсеге көп каражаттарды камга коюшкан.

4-график. 2020-жылдын 4-чейреги ичинде Пакеттик клиринг системасындагы дебеттик таза позициянын суммардык маанисинин жана анын ордун жабууга каралган камдын катышы (млн сом)

Системадагы операциялык тобокелдиктер. 2020-жылдын IV чейрегинде ПКС ишине мониторинг жүргүзүүнүн жыйынтыгы боюнча системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү 100,00 пайызды түзгөн. Системадагы операциялык тобокелдиктин деңгээли 2,91 пайыз чегинде катталган, бул катышуучулардын системанын иш регламентин узартуусуна байланыштуу (катышуучулардын мөөнөттүү узартууларынын суммардык убактысы 12 саат 36 мүнөттү, анын ичинен максималдуу узартуу убактысы 3 саат 30 мүнөттү түзгөн).

3. «Элкарт» карттары менен эсептешүүлөр системасы

Системадагы операциялык тобокелдиктер. Улуттук төлөм системаларынын ишине жүргүзүлгөн мониторингдин жана талдап-иликтөөлөрдүн жыйынтыгы боюнча «Элкарт» банктык төлөм карттары менен эсептешүү системасында 2020-жылдын IV чейрегинде системанын жеткиликтүүлүк деңгээли 100,00 пайызды түзгөн.

II. Төлөм инфраструктурасынын ишин контролдоо

4. Үчүнчү жактардын пайдасына төлөмдөрдү кабыл алуу

Кыргыз Республикасынын аймагында иш алып барган төлөм системаларынын операторлорунун отчетторуна жүргүзүлгөн талдап-иликтөөлөрдүн жыйынтыгы боюнча 2020-жылдын IV чейреги ичинде төлөм системаларынын ишине байланыштуу 106 штаттан тышкаркы жагдай катталган.

Мында, үзгүлтүктөрдүн төмөнкүдөй негизги түрлөрүн бөлүп көрсөтүүгө болот:

- электр энергиясы менен камсыз кылуу жагында үзгүлтүктөр – төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 38,68 пайызын түзгөн;

- байланыш каналдарындагы үзгүлтүктөр төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 34,91 пайызын түзгөн;

- аппараттык-программалык комплекстин жана аралыкта орнотулган жабдуулардын ишинде орун алган үзгүлтүктөр төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 26,42 пайызын түзгөн.

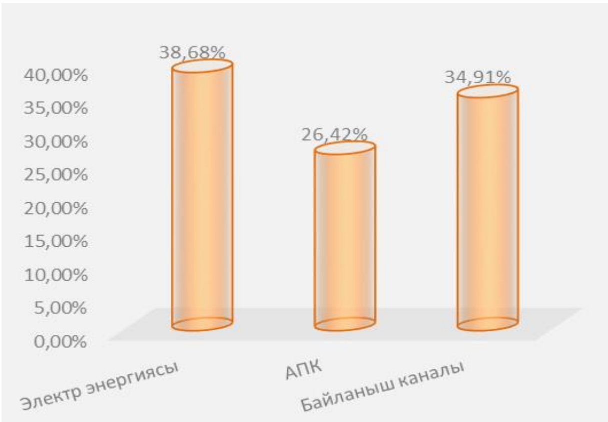

Потенциалдуу тобокелдиктерге баа берүү: бул үзгүлтүктөр финансылык жоготууларды шарттаган эмес жана төлөм кызмат көрсөтүүлөр рыногунун башка катышуучуларына таасирин тийгизген эмес, бирок кардарлардын төлөм системаларынын ишине карата ишенимине терс таасирин тийгизүүдө.

5. SWIFT сервис бюросунун иши

2020-жылдын IV чейреги ичинде SWIFT сервис бюросунун жеткиликтүүлүк коэффициенти 100,0 пайызды түзгөн.

Ошондой эле 2020-жылдын 17, 24-октябрында жана 22-ноябрында пландаштырылган алдын алуу иштери жүргүзүлгөн. Улуттук банктын SWIFT сервис бюросу жөнүндө жобосуна жана келишимдерге ылайык, SWIFT сервис бюросунун катышуучуларына жүргүзүлүүчү иштер жөнүндө алдын ала маалымдалган. Мында, келишимдерге ылайык, штаттан тышкаркы жагдайлар келип чыккан шартта,

коммерциялык банктар билдирүүлөрдү жөнөтүүнүн альтернативдүү каражаттарын пайдаланууга тийиш экендин белгилеп кетүү зарыл.

SWIFT системасында операциялык тобокелдиктер деңгээли минималдуу бойдон калган.

III. Төлөм системасында операциялык тобокелдиктерди талдап-иликтөө

6. Санкциясыз ишке ашырылган операцияларды талдап-иликтөө

Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчеттордун алкагында төлөм карттары менен эсептешүү системаларында санкциясыз ишке ашырылган операциялар боюнча коммерциялык банктардан алынган маалыматтарга талдап-иликтөөнүн жыйынтыгында, 2020-жылдын IV чейрегинде эл аралык VISA Int. системасынын карттарын пайдалануу аркылуу 51 санкциясыз операция жана «Элкарт Мобайл» мобилдик тиркемесин колдонуу менен 45 санкциясыз операциялар ишке ашырылгандыгы катталган. Мындай операцияларды баалоо суммасы 1,2 млн сомду түзгөн, бул карттарды колдонуу менен ишке ашырылган операциялардын жалпы көлөмүнүн 0,001 пайызын түзөт.

1-таблица. Банктык карттарды пайдалануу менен санкциясыз ишке ашырылган операциялар боюнча маалыматтар

Санкциясыз ишке ашырылган операциялардын түрлөрү	*2019-ж. 4-чей.*		*2020-ж. 3-чей.*		*2020-ж. 4-чей.*	
	Саны	*Көлөмү (сом)*	*Саны*	*Көлөмү (сом)*	*Саны*	*Көлөмү (сом)*
Интернет-транзакция	**53**	**478 942,43**	**84,00**	**406 676,90**	**96,00**	**1 190 729,50**
-Visa	53	478 942,43	32	313 341,60	51	1 080 979,50
-Элкарт	-	-	52	93 335,30	45	109 750,00
POS-терминал аркылуу транзакциялар	-	-	-	-	-	-
-Visa	-	-	-	-	-	-
Накталай түрдө алуу	**4**	**8 870,71**	-	-	-	-
-Visa	4	8 870,71	-	-	-	-
-Элкарт	-	-	-	-	-	-
Блокировкаланган транзакциялар	-	-	-	-	-	-
-Visa	-	-	-	-	-	-
Бардыгы	**57**	**487 813,14**	**84**	**406 676,90**	**96**	**1 190 729,50**

Банктар карттардагы маалыматтардын бейтарап тарабынан колдонулушу мүмкүндүгүнө бөгөт коюу иштерин жүргүзүштү. Карт ээлерине акча каражаттарын кайтаруу үчүн төлөм системасынын эрежелерине ылайык териштирүү иштери жүргүзүлүп жатат.

7. Катышуучулардын төлөм системаларынын иш үзгүлтүксүздүгүнө талдап-иликтөөлөрдү жүргүзүү

Банктардын мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчетторунун маалыматтарына жүргүзүлгөн талдап-иликтөөлөрдүн жыйынтыгында, 2020-жылдын IV чейреги ичинде Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарынын төлөм системаларынын ишине байланыштуу 750 штаттан тышкаркы жагдай катталган.

Мында, үзгүлтүктөрдүн төмөнкүдөй негизги түрлөрүн бөлүп көрсөтүүгө болот:

- электр энергиясы менен камсыз кылуу жагында үзгүлтүктөр – төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 40,53 пайызын түзгөн;
- байланыш каналдарындагы үзгүлтүктөр төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 14,93 пайызын түзгөн;
- аппараттык-программалык комплекстин жана аралыкта орнотулган жабдуулардын ишинде орун алган үзгүлтүктөр – төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 44,53 пайызын түзгөн.

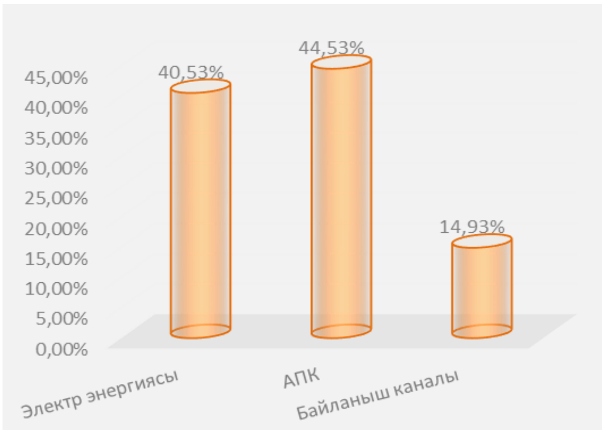

Потенциалдуу тобокелдиктерге баа берүү: бул үзгүлтүктөр финансылык жоготуулардын келип чыгышын шарттаган эмес жана төлөм кызмат көрсөтүүлөр рыногунун башка катышуучуларына таасирин тийгизген эмес, бирок алар банктардын аброюна, ошондой эле кардарлардын банктык кызмат көрсөтүүлөргө жана төлөм системаларынын ишине карата ишенимине терс таасирин тийгизүүдө. Ошондой эле, коммерциялык банктардын пайда албай калуу тобокелдигин да шартташы мүмкүн.